

Motion till riksdagen

1988/89:Ub762

av Börje Hörnlund m.fl. (c,m,fp,vpk,mp)

Universitetet i Umeå

Uppbyggnaden av universitetet i Umeå är en av den svenska regionalpolitikens mest grundläggande satsningar. Sedan sin tillkomst har universitetet lämnat bidrag av avgörande betydelse för Norrlands försörjning med kvalificerad arbetskraft.

Utvecklingen under 1980-talet

- Universitetet har vuxit med 34 % i fasta priser (enl SCB)
- Tillväxten har skett inom forskning/forskarutbildning (ffu). Ökningen av externa medel (forskningsråd och sektorsorgan) har varit särskilt markant. 1979/80 fördelades universitetets totala medelförbrukning med 40 % på ffu och 60 % på grundutbildning (gu). 1987/88 är fördelningen den omvända, 60 % ffu och 40 % gu. Förklaringen ligger främst i dels den nyss nämnda tillväxten i externa medel, dels i de besparingar som statsmakterna gjort inom grundutbildningen.
- Innehållsligt innebär utvecklingen bl.a. att naturvetenskaplig, preklinisk medicinsk och samhällsvetenskaplig forskning har vuxit. Vidare har den tidigare dominansen för utbildning riktad mot offentlig sektor minskat något. Genom att universitetet nu även tillförts konstnärlig utbildning genom Konsthögskolan och Designhögskolan (beslutad, start 1989) stärks universitetets roll som resurs för kulturlivet i Norrland.

Grundutbildningen rekryterar ca 75 % av sina studenter från landets fyra nordligaste län

- Effekter på näringslivet i regionen kan avläsas dels genom förbättrad försörjning med kvalificerad arbetskraft, dels genom tillkomsten av ett antal på forskningen vid universitetet baserade företag.
- Universitetets engagemang i den regionala utvecklingen har befästs och förstärkts. Sedan tillkomsten har Umeå universitet varit den högskola som haft den största andelen av grundutbildningen i form av distansundervisning. Under 1988 har det från "Bergslagspaketet" finansierade distansprojektet startat. Väsentliga metod- och teknikförbättringar kan härigenom förutses för distansundervisningen. Inom projektets ram bedrivs verksamhet vid lokala studiecentra i Övertorneå, Arvidsjaur, Storuman, Wilhelmina, Lycksele, Strömsund och Sveg.

Utvecklingen under 1990-talet

Universitetet har i sin anslagsframställning och i flera andra sammanhang redovisat sin framtidsbedömning. Vi har därvid kunnat konstatera att man trots den mycket positiva utvecklingen under 1980-talet förutser betydande problem, vilka även avspeglar Norrlands situation under 1990-talet.

- Den demografiska utvecklingen. I de fyra län som f.n. bidrar med 75 % av universitetets studenter minskar årskullarna 18–20 år med *över 30 %* under 1990-talet (länsstyrelsernas prognoser).
- De kraftiga satsningarna inom näringsliv och högskola i främst Mälardalsregionen skapar ett starkt "sug söderifrån". Detta påverkar redan universitetets möjligheter att inom vissa områden rekrytera och behålla såväl studenter som personal. Den demografiska utvecklingen kan förutses förstärka detta skeende. Universitetets närmaste omland är magert, sett ur industriell synvinkel. Övriga universitet är belägna så att den totala miljön kraftigt förstärks av kunskapsbaserat näringsliv m.m. Ett nätverk av personkontakter uppkommer därigenom ofta mellan universitet/forskare och företrädare för näringsliv. Detta leder många gånger fram till betydelsefulla ekonomiska och personella satsningar. Under 1990-talet kan skillnaderna i täthet och struktur i omgivande näringsliv även bli ett kraftfullt argument för rekrytering av studerande, som gärna ser till möjligheten att få sitt första yrkesarbete på studieorten.

Åtgärder för att garantera en fortsatt positiv utveckling

Vi anser att den högre utbildningens betydelse för Norrlands fortsatta utveckling är så väsentlig att statsmakterna redan nu måste fatta beslut som stärker universitetets i Umeå möjligheter att fylla sina uppgifter. Den hotbild som ovan beskrivits är allvarlig och väcker – insatt i ett vidare regionalpolitiskt sammanhang – oro för möjligheterna att trygga tillgången på kvalificerad arbetskraft i Norrland.

Umeå universitet är genom sin storlek och spännvidd grundstenen för den högre utbildningen i Norrland. Genom dess verksamhet påverkas också förutsättningarna för övriga högskoleenheters verksamhet där. En fortsatt utbyggnad av universitetet krävs, som en norrländsk motvikt till den tillväxt som sker i landets södra tätortsregioner. Det är emellertid nödvändigt att en sådan utbyggnad sker efter riktlinjer som stärker spridningseffekterna regionalt av satsningarna i Umeå och som stärker de övriga högskoleenheter-
nas utvecklingsmöjligheter.

Den grundläggande utbildningen är högskolans regionalpolitiskt viktigaste instrument. Tillgången på utbildning, såväl grundläggande yrkesinriktad utbildning som fort- och vidareutbildning är en viktig lokaliseringfaktor för både enskilda och företag. Ett decentraliserat kursutbud är det snabbaste och effektivaste sättet för universitetet att bidra till den regionala utvecklingen. Svårigheterna för universitetet att fullfölja sina gamla ambitioner att genom distansundervisning och på annat sätt verka regionalt ligger främst på det

ekonomiska planet. Den kontinuerliga försämringen av resurstilldelningen för grundutbildningen inom högskolan slår hårt.

Vi utgår ifrån att riksdagen 1990 får möjligheter att ta ställning till förslag som rör forskningen och forskarutbildningen vid de norrländska högskoleenheterna, liksom att kommande behandling av den sittande regionalpolitiska kommitténs förslag gör det möjligt att mer generellt ta ställning till den högre utbildningen i ett regionalpolitiskt perspektiv. Med tanke på den tid det tar att få praktisk effekt av politiska beslut inom detta område anser vi dock att vissa steg måste tas omgående av riksdagen för att en mycket svår 1990-talssituation skall kunna undvikas.

Universitetets verksamhet i Umeå utgör basen för dess regionala aktiviteter. Vi anser att beslut nu skall fattas som innebär en förstärkning av denna bas vad gäller främst grundutbildningen samtidigt som universitetets möjligheter att verka regionalt utvidgas.

Vi föreslår att följande riktlinjer skall gälla för dessa åtgärder:

Grundutbildningen

1. Omfattningen numerärt sett av universitetsgrundutbildning i Umeå bör under 1990-talet ligga i stort sett oförändrad. Enstaka dimensioneringsökningar inom t.ex. det naturvetenskapliga området kan kompenseras genom minskningar inom andra utbildningsområden. Grundutbildning bör i väsentligt högre grad än hittills bli riksrekryterande inom vissa nyckelområden. Detta är den viktigaste enskilda faktorn i arbetet på att främja den fortsatta utvecklingen av högre utbildning och forskning i Norrland. En väsentlig förstärkning av riksrekryteringen till Umeå krävs för att motverka effekterna av den demografiska utvecklingen på arbetsmarknaden i Norrland och för att undvika en förödande konkurrens om studerandeunderlaget med övriga högskoleenheter i främst de fyra nordligaste länen.

För att möjliggöra en kraftig ökning av andelen riksrekryterade studenter bör universitetet tillföras särskilda medel för att kvaliteten inom den kommande naturvetarlinjen, datavetenskaplig linje, ekonomlinjen och den systemvetenskapliga linjen skall kunna stärkas ytterligare. Inom motsvarande forskningsområden har under senare år en betydande utbyggnad av resurserna skett vid universitetet. De ekonomiska förutsättningarna för att knyta de många kvalificerade forskarna även till uppgifter inom grundutbildningen saknas emellertid hittills. En förstärkning av dessa skulle snabbt öppna möjligheter för universitetet att ytterligare höja kvaliteten i nämnda utbildningslinjer.

Vi föreslår

- att universitetets anslag för grundutbildning inom teknisk sektor skall räknas upp med ytterligare åtta miljoner kronor, varav fem miljoner kronor avser förstärkningar av naturvetarlinjen utöver den nivå som UHÄ i sin anslagsframställning för 1989/90 anger som nödvändig för en fullt utbyggd linje.
- att universitetets anslag för grundutbildning inom administrativ, ekonomisk och social sektor räknas upp med ytterligare fyra miljoner, vilka skall användas för att förstärka ekonomlinjen och systemvetenskaplig linje.

2. Universitetets decentraliserade utbildning bör kraftigt förstärkas kvalitativt och volymmässigt. Detta bör ske genom att universitetets anslag för Lokala linjer och fristående kurser, LIF-anslaget, räknas upp med arton miljoner kronor.

Denna satsning skall möjliggöra

- att universitetets distansundervisning generellt utökas
- att distansundervisning vid lokala studiecentra och i form av lokala studiegrupper utvidgas
- att universitetets kursutbud i bl.a. Malmfälten, Skellefteå och Örnsköldsvik stabiliseras på en högre nivå än f.n., inom ramen för ett långsiktigt organisatoriskt åtagande från universitetets sida
- att modern kommunikationsteknik tas i anspråk för att underlätta en decentraliserad utbildning.

Möjligheterna att sprida utbildningsutbudet geografiskt har förbättrats avsevärt genom den tekniska utvecklingen. Såväl datorstöd och datorkommunikation som t.ex. tvåvägstelevision ger efterhand nya förutsättningar för distributionen. Samtidigt blir emellertid tidigare tumregler för kostnaden för en viss utbildning inaktuella, eftersom både utrustning och teleavgifter tillkommer.

Regionala utvecklingsprojekt m.m.

3. Uppbyggnaden av universitetet och övriga forskande enheter – FOA, SLU och AMI – innebär att det nu i Umeå finns en mycket betydande kunskapsresurs, av stort värde för såväl offentliga myndigheter som näringsliv i Norrland. Vid sidan av det reguljära utbildningsutbud som har berörts ovan finns det behov av "skräddarsydda" utbildningspaket, utvecklingsinsatser i form av information, rådgivning inom speciella kunskapsområden, medverkan i projekt för införande av ny teknik etc. Om inte en viss kunskap finns företrädd vid någon av enheterna i Umeå kan man i regel få hjälp att nå den genom någon av dessa enheter.

Det är därför synnerligen viktigt att denna resurs blir lätt tillgänglig för de olika tänkbara avnämarna i regionen. Själva storleken och mångfalden i universitetet m.fl. enheter gör att framför allt mindre kommuner samt små och medelstora företag måste ges stöd i form av uppsökande verksamhet m.m.

Sedan länge har statsmakterna anvisat medel för kontaktverksamhet. De s.k. kontaktsekreterarna och deras motsvarigheter har i många fall utfört ett mycket värdefullt arbete, så även i Umeå. När de regionala anspråken på universitetet i olika avseenden ökas och blir mer mångfasetterade bör även dessa funktioner förstärkas. Universitetet har förutom sin egen kontaktenhet även tillsammans med andra intressenter engagerat sig i ett par organisationer med uppgift att bl.a. verka som bryggor mellan universitetet och region och näringsliv, stiftelserna Uminova och SNIC. Även andra organ med en utpräglat regional syftning kan förutses, t.ex. inom det livsmedelstekniska området.

För att dessa organ skall kunna verka målinriktat och långsiktigt krävs en stabil finansiering av en viss basorganisation. Det är önskvärt att framtida

regionala insatser från universitetets sida underlättas genom att ytterligare medel för ändamålet tillföres, utöver de som nu anvisas för kontaktsekreterarfunktionen. Det kan lämpligen överlåtas till universitetet att bedöma vilka organ som bör stödjas och i vilken omfattning. Av anslagstekniska skäl bör även dessa medel anvisas över LIF-anslaget.

Vi föreslår

- att LIF-anslaget räknas upp med ytterligare två miljoner kronor för att möjliggöra en förstärkning av kontaktenhetens funktion samt bidrag till basorganisation för organisationer som upprättas i syfte att bl.a. underlätta kunskapsöverföring från universitetet till regionala avnämare.

De satsningar som vi här föreslagit kommer mångdubbelt att betala sig genom en bättre regional utveckling. Det innebär att efterfrågan av regionalpolitiska medel långsiktigt kommer att minska på grund av våra förslag.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anföras om riktlinjer för Umeå universitets medverkan i den regionala utvecklingen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att anslaget Utbildning för tekniska yrken, anslagsposten Umeå universitet fr.o.m. budgetåret 1990/91 utöver kompensation för löne- och prisförändringar bör tillföras lägst åtta miljoner kronor i enlighet med vad som i motionen anföras,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att anslaget Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken, anslagsposten Umeå universitet fr.o.m. budgetåret 1990/91 utöver kompensation för löne- och prisförändringar bör tillföras lägst fyra miljoner kronor i enlighet med vad som i motionen anföras,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att anslaget Lokala och individuella linjer samt fristående kurser fr.o.m. budgetåret 1990/91 utöver kompensation för löne- och prisförändringar bör tillföras lägst arton miljoner kronor i enlighet med vad som i motionen anföras,

5. att riksdagen i enlighet med vad som i motionen anföras fr.o.m. budgetåret 1989/90 anvisar ett med två miljoner kronor förhöjt anslag till D 12 Lokala och individuella linjer samt fristående kurser.

Stockholm den 24 januari 1989

Börje Hörnlund (c)

Hans Dau (m)

Ulla Orring (fp)

Maggi Mikaelsson (vpk)

Eva Goës (mp)